

Még egyszer Vajdáról

Passuth Krisztina–Petőcz György:
Ki a katakombából. Vajda Lajos, a festő másként

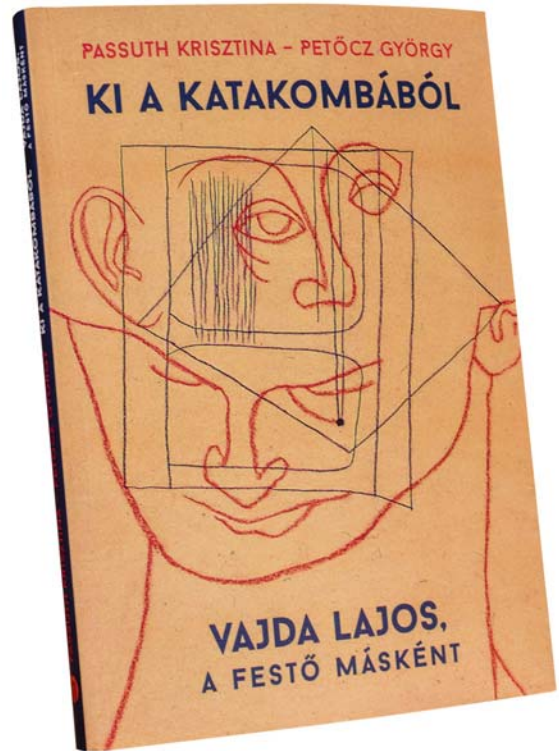
NoranLibro, Budapest, 2016, 199 oldal

EGED DALMA

Az írópáros felszólítása egyszerre vonatkozik a Mándy Stefánia-féle katakombára mint kis, közös, egymásnak alkotó művészcsoporthoz meghatározására, a „modern katakombaművészetre” mint korstílusra, amelybe *Vajda Lajos* egy alkotói korszaka is beilleszthető, illetve a művészettörténeti diskurzusokban domináns, elzárt zseni Vajda-kép újragondolására. A kötet célja kettős: egyrészt diagnosztizálni a – ha nem is méltatlan, de mindenképp torzított – Vajda-képért felelős okokat, másrészt megkésett recepcióként s aktuusként beilleszteni Vajdát a 20. századi művészettörténetbe.

A kötet egyik fejezete, Petőcz György *Váratlan párhuzam* című tanulmánya merész kísérlet a kánon kibillentésére, ahogy az ismert szentendrei párhuzamokon túl jóval szélesebb perspektívában, nemzetközi szintre helyezve az életművet, az amerikai absztrakt expresszionizmus első generációjában találja meg Vajda kortársait. A tanulmány rámutat arra, hogy szinte egy időben merültek fel bizonyos igények Vajdánál és az amerikai művészekben, Adolph Gottliebvel például egyszerre tértek vissza a művészet őstönös gyökereinek számító mitologikus-primitív formákhoz, majd, főleg Worringer hatására, Vajda és Barnett Newman egy időben jutott el a vonal mint a naturalista művészet egy új szintjének a jelenségéhez vagy, mint Pollock, a spontán, alkotófolymatra koncentrááló művészet lehetőségéhez.

Azt, hogy hasonló folyamatok mentek végbe, és azonos problémák jelentek meg Magyarországon és a tengerentúli művészetben, a tanulmány olyan közös előzményekkel és forrásokkal magyarázza, mint Párizs központi szerepe vagy a különböző elméletek, mint Nietzsche vagy Worringer írásainak népszerűsége, illetve bizonyos folyóiratok nemzetközi hatása. A Cahiers d'Art egyik száma például egy időben ihlette meg Vajdát és David Smith-t, aki ugyan a francia szövegből mit sem értve, ám annak hatására kezdett hozzá Giacometti-stílusú fémszobraihoz. Közös pont még, hogy Vajda a három és fél éves párizsi tartózkodása végére a város halmozott művészettörténeti jelenlétét terhesnek és korlátozóan érezte, ugyanúgy, ahogy az amerikai, saját útjukat kereső művészek is Párizs sterilizációjától akartak megszabadulni.

A szerzők több okot sorolnak fel arra is, hogy miért került a Vajda-életmű katakombahelyzetbe. A művész egyik első értelmezőjén, Kállai Ernő diskurzusalkotó tekintélyén felül külön tanulmány foglalkozik Vajda utolérhetetlen példaképszerepével és a Rottenbiller utcaiak – Bálint Endre és Vajda Júlia – jelenségével e kép kialakításában, valamint a Szabó Lajos filozófusnak, a művész barátjának tulajdonított zseniértelmezéssel.

A tanulmánykötet két szerzőtől válogat, ezért a fejezetek témájukban és tartalmukban néha elkerülhetetlenül ismétlik egymást, de a kitűzött cél változatlan marad. Egy-egy tanulmány foglalkozik még Vajda Lajos fotómontázsaiival, a zsidóságával kapcsolatos kérdésekkel, és közéleti gondolkodásával is.